

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ЯК РУШІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ У СВІТОВОМУ ВИМІРІ

Карпенко І.О.,

студентка 4 курсу спеціальності «Економіка», ОПП «Міжнародна економіка» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Науковий керівник:

Глуценко Я. І.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Сучасний етап глобалізації світової економіки характеризується зростанням ролі транснаціональних корпорацій (далі – ТНК) у міжнародному співробітництві, які завдяки своїй інтегрованій структурі, централізації та концентрації ресурсів забезпечують розвиток міжнародних економічних зв'язків і відносин між компаніями різних країн та домінування на конкурентних світових ринках. Однією з головних конкурентних переваг ТНК в інформаційному суспільстві XXI століття є стимулювання, створення та використання інновацій, що досягається, в тому числі, завдяки високому науково-технічному і кадровому потенціалу. За таких умов, будучи важливою підсистемою світової економічної системи, ТНК корпорації мають визначальний вплив на розвиток світової економічної системи і є безперечним рушієм інноваційного розвитку в глобальному вимірі.

Стрімкий розвиток транснаціонального сектора в структурі світової економіки, ключовою ланкою якого є ТНК, які все повніше охоплюють процеси кооперування між підприємствами різних країн, зміцнюють взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, є підґрунтям збільшення масштабів глобалізації [1]. Адже сучасний етап розвитку світового господарства характеризується збільшенням та розширенням обсягів товарообміну; трансформацією системи міжнародного поділу праці; поступовим поглибленням регіональної інтеграції; інтенсифікацією глобальних проблем, вирішення яких можливе завдяки міжнародній співпраці тощо [2].

Ключовими ознаками нинішнього етапу розвитку суспільства є безперервний, невідворотний інноваційний процес, зміна цивілізаційних цінностей на користь інтелектуалізації, впровадження нових технологій як у виробничій, так і в управлінській сферах бізнесу.

В інформаційному суспільстві XXI століття транснаціоналізація масштабно охопила інноваційну сферу. Створення потужних науково-дослідних центрів на базі ТНК з метою інноваційного забезпечення виробництва та реалізації продукції, застосування нових знань і технологій в інвестиційній, науково-технічній, виробничій, торгівельній та інших сферах охоплюють співпрацю країн на територіях ведення їх діяльності. Завдяки цьому ТНК позитивно впливають на розвиток приймаючих країн, зокрема в частині цифровізації економіки, підвищення культури ведення бізнесу та споживання товарів і послуг згідно з міжнародними стандартами тощо. У свою чергу зростання вартості виробничих і маркетингових інтелектуальних активів внаслідок активізації інноваційної діяльності ТНК є суттєвим фактором підвищення ефективності як національних економічних систем, так і глобальної економіки в цілому [3].

Виконуючи головну роль у визначенні інноваційних напрямів розвитку окремих галузей і світової економіки в цілому, ТНК монополізують високотехнологічні галузі виробництва, і за рахунок своїх широких можливостей щодо технічних і технологічних новацій, темпи впровадження яких постійно зростають, беруть активну участь у процесі становлення п'ятого технологічного укладу, коли інформація і знання стали новим фактором виробництва (обчислювальна техніка, телекомунікації, робототехніка, мікро- і оптиковолокні технології, Інтернет, біотехнології, штучний інтелект) та створення підґрунтя для переходу до шостого технологічного укладу шляхом перетворення проривних інновацій в прибутковий бізнес у сфері біо- і нанотехнологій, генної інженерії, мембранних і квантових технологій, мікромеханіки, фотоніки, термоядерної енергетики, систем штучного інтелекту, глобальних інформаційних мереж; інтегрованих високошвидкісних транспортних систем тощо [4; 5].

Загальні світові інвестиції у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (далі -НДДКР) з 1996 по 2022 неухильно зростають [6]. Ключовою ознакою сьогодення є те, що створення інновацій стає важливим видом діяльності ТНК, а також сферою інвестування їх капіталу в НДДКР. На даний час ТНК контролюють понад дві третини основних потоків науково-технологічних знань (патентів і ліцензій, авторських прав, товарних знаків, ноу-хау), що вказує на провідну роль ТНК у міждержавному науково-технологічному обміні [3].

Зміцнення позицій ТНК в світовій економіці, у тому числі, в інноваційному аспекті їх діяльності, пов'язано як зі збільшенням їх кількості, так і з розширенням переліку країн базування їх дочірніх компаній, відділень, філій, підприємств тощо.

23 вересня 2022 Boston Consulting Group (BCG) опублікувала рейтинг найбільш інноваційних ТНК [7], до якого традиційно входять світові гіганти в технологічній та цифровій галузі, фармацевтичній та автомобільній промисловості. До десятки лідерів увійшли Apple, Microsoft, Amazon, Alphabet (до якої входить компанія Google), Tesla, Samsung, Moderna, Huawei, Sony і IBM. У своєму дослідженні консультанти BCG серед факторів, які обумовлюють найкращі інноваційні показники, виокремлюють високу якість управління інноваціями протягом життєвого циклу інновацій, моделювання інноваційних процесів, здатність використовувати інформацію для формування стратегії та прийняття рішень, зрілість для масштабування інновацій та швидкого виходу на ринок тощо.

13 грудня 2022 р. Європейська Комісія опублікувала звіт «The 2022 EU Industrial R&D Investment Scoreboard» [8] про результати аналізу 2500 глобальних корпорацій, які інвестували найбільші суми в НДДКР в усьому світі в 2021 році. Вказано, що кожна з цих компаній зі штаб-квартирами в 41 країні і понад 900 тисячами дочірніх компаній по всьому світу, інвестувала понад 48,5 млн євро в НДДКР в 2021 році. Загальний обсяг інвестицій в усі 2500 компаній склав 1093,9 млрд євро, або 86% світових НДДКР, фінансованих бізнесом. До топ-2500 входять 361 компанія з ЄС (17,6% від загальної суми), 822 компанії з США (40,2%), 678 компаній з Китаю (17,9%), 233 компанії з Японії (10,4%) і 406 компаній з решти світу – RoW (у тому числі, компанії з Південної Кореї (53), Швейцарії (55), Великобританії (95), Тайваню (84) та кампанії з інших 18 країн, загальною часткою 13,9%).

Інвестиції в НДДКР продовжували суттєво зростати. Більшість корпоративних фінансових показників, які сильно постраждали під час пандемії, продемонстрували значне відновлення, зокрема, чисті продажі. Компанії, що входять до рейтингу, інвестували у 2021 році на 14,8% більше, ніж у 2020 році. Чистий обсяг продажів 2500 компаній збільшився майже на 20%, досягнувши 23,1 трильйони євро, на противагу падінню на 4,6% за даними 2020 року (рис. 1).

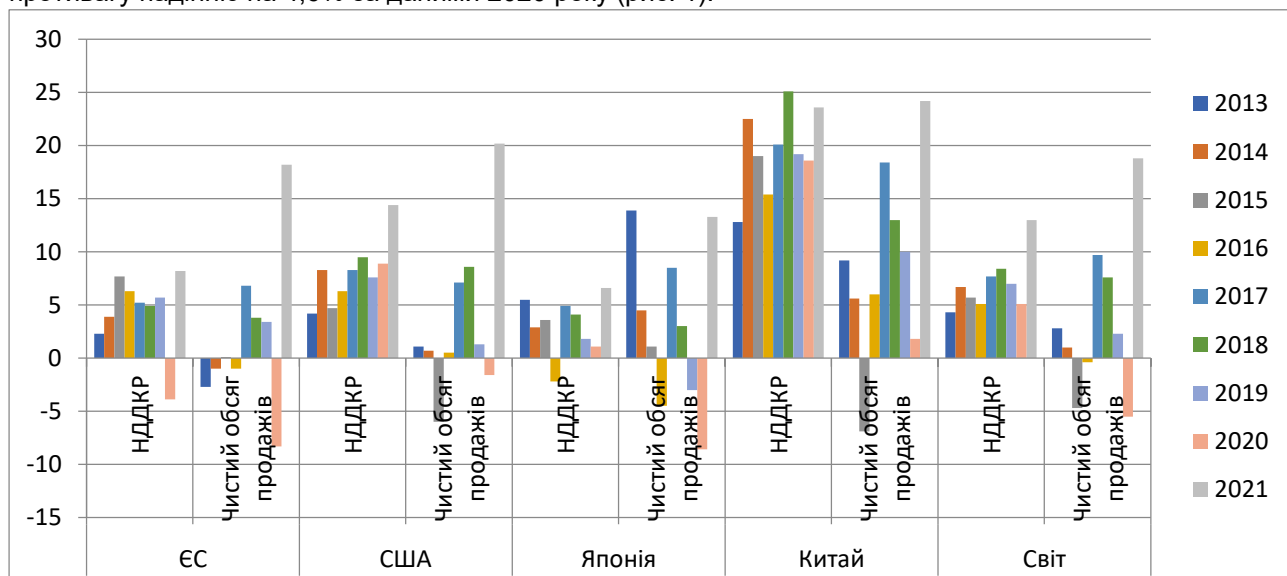

Рис. 1. Динаміка обсягів інвестицій у НДДКР та чистих продажів компаній-інвесторів з ЄС, США, Китаю, Японії, світу в цілому за 2013-2021 рр.

Джерело: побудовано за [8]

За останні 10 років частка НДДКР компаній ЄС та Японії у загальному обсязі НДДКР зменшилася. Зменшення їхньої частки у загальному обсязі НДДКР відповідає збільшенню частки НДДКР інших країн/регіонів, особливо компаній, розташованих у Китаї.

На глобальному рівні звіт EC publishes EU Industrial R&D Investment Scoreboard 2022 [8] демонструє поглиблення глобальних технологічних змагань у чотирьох ключових секторах, на які припадає понад три чверті загального обсягу інвестицій в НДДКР: виробники інформаційно-комунікаційних технологій – ІКТ (22,6%), галузь охорони здоров'я (21,5%), ІКТ-послуги (19,8%) та автомобільна промисловість (13,9%). (рис. 2).

В ЄС основною опорою корпоративних НДДКР є автомобільний сектор, на який припадає 32,5% від загального обсягу НДДКР. Компанії у сфері охорони здоров'я також продемонстрували значне зростання НДДКР, що перевищує середній показник по ЄС (11,5%), а також у фінансовій сфері (14,7%). Хімічна промисловість, аерокосмічна та оборонна галузі відновилися після минулорічного падіння, продемонструвавши хоч і скромне, але зростання НДДКР (4,8% та 0,6% відповідно); темпи зростання хімічного сектору були достатніми, щоб досягти передковідного рівня НДДКР (5,3 млрд євро), але в аерокосмічній та оборонній галузях все ще майже на 2 млрд євро нижчий за показник 2019 року (8,2 млрд євро).

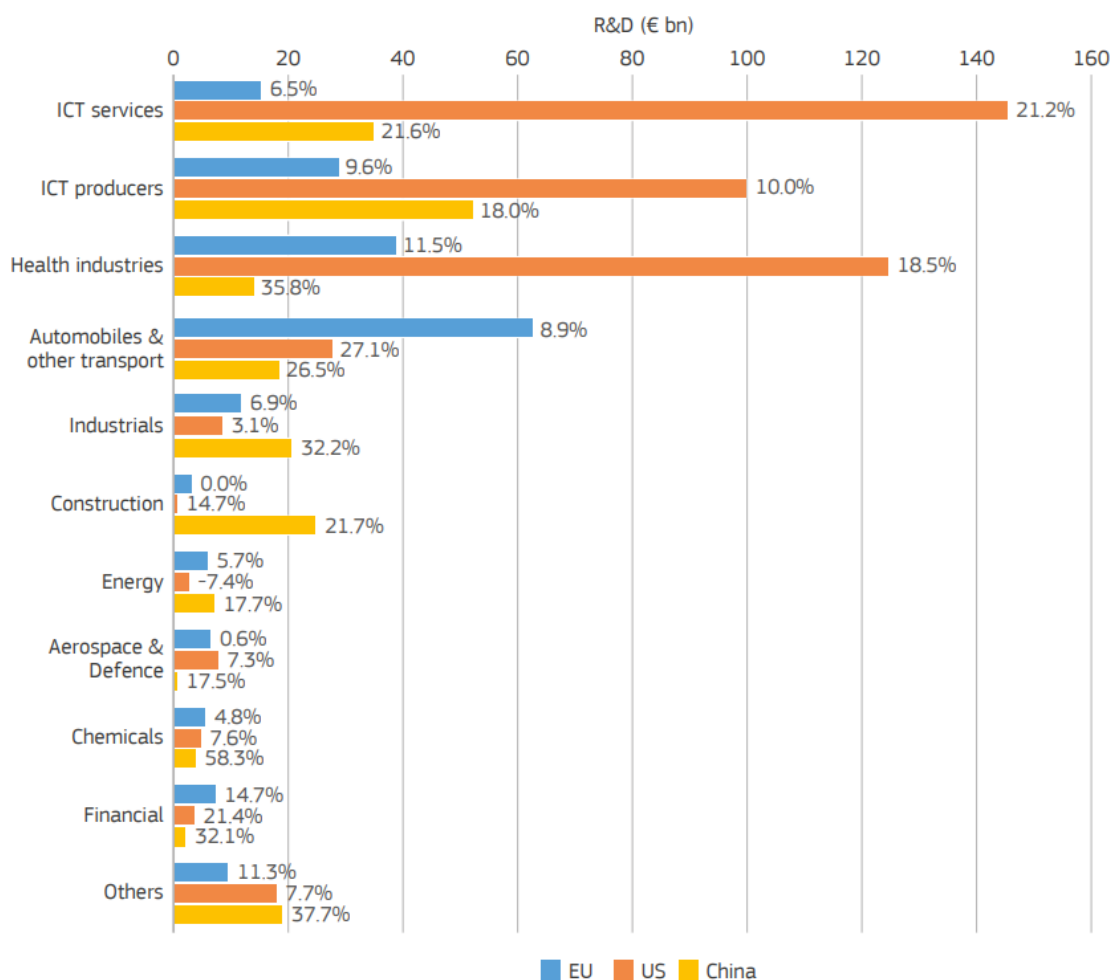

Рис. 2. Інвестиції в НДДКР та темпи зростання за 1 рік за регіонами/країнами та секторами, 2021 рік

Джерело: [8]

Зростанню НДДКР американських компаній сприяли сектори, що інвестують в НДДКР, а саме: автомобільна галузь (27,1%), ІКТ-послуги (21,2%), охорона здоров'я (18,5%) та ІКТ-виробники (10,0%).

Фірми зі штаб-квартирою в Китаї в секторах: ІКТ-виробники (18,0%), ІКТ-послуги (21,6%), промисловість (32,2%), будівництво (21,7%) та охорона здоров'я (35,8%) зробили найбільший внесок у загальне зростання НДДКР.

У 2021 році технологічна гонка посилилася: компанії ЄС демонструють відновлення, компанії США та Китаю продовжують різко збільшувати інвестиції в R&D, а японські компанії йдуть слідом за ними. Як результат, частка світових інвестицій в НДДКР компаній ЄС зменшилася до 17,6%, а частка компаній США досягла 40,2%. Китайські компанії продовжили різко збільшувати свою частку в НДДКР, досягнувши 17,9%. Натомість частка японських компаній у глобальному рейтингу продовжувала скорочуватися (10,4%).

У цілому, зростання інвестицій у НДДКР у чотирьох ключових секторах було вищим для компаній США та Китаю, ніж для компаній з ЄС та Японії, що увійшли до зазначеного рейтингу.

Значні темпи зростання НДДКР компаній зі штаб-квартирою в Китаї призвели до того, що у 2020 році вони випередили японські компанії та компанії зі штаб-квартирою в ЄС - у 2021 році (рис. 3).

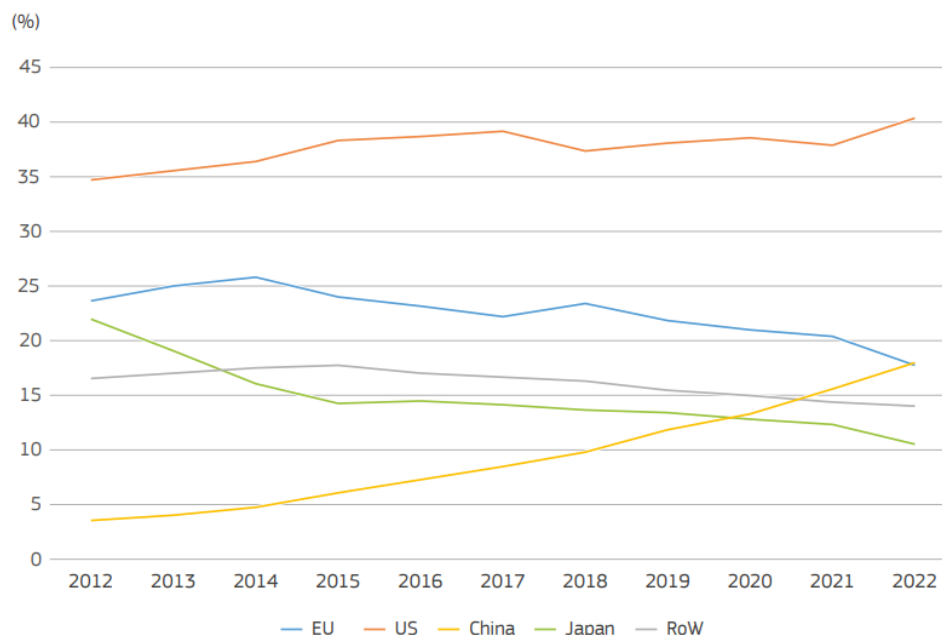

Рис. 3. Частка світових інвестицій в НДДКР за регіонами - 2012-2022 рр.

Джерело: [8]

Як кількість китайських компаній, так і їхні інвестиції в НДДКР помітно зросли в рейтингу. Компанії ЄС інвестували 192,8 млрд євро в 2021 році порівняно з 195,9 млрд євро для китайських компаній. США залишаються на першому місці з 439,7 млрд євро, тоді як Японія відстає як від ЄС, так і від Китаю з показником 113,8 млрд євро.

З усього наведеного випливає, що в сучасних умовах загальна стратегія ТНК, що базується на інноваційному розвитку та необхідному інвестиційному забезпеченні, завжди визначає гідне місце ТНК у найбільш вагомих для транснаціонального бізнесу сферах і обумовлює виключну роль ТНК в інноваційному розвитку світової економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Михайлишин Л.І. Транснаціоналізація світової економіки: інноваційний аспект: монографія. Вінниця: ДонНУ, 2016. 314 с.
2. Ломачинська І.А., Аджадж Л.І. Інноваційна діяльність ТНК та її роль у розвитку світової економіки. Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство/ голов. ред. М.М Палінчак. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2016. Вип. 7, Ч.2. С. 74-78.
3. Савастеева О.М. Інноваційні аспекти діяльності транснаціональних корпорацій. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/30557/1/283-285.pdf>
4. Carlota P. Finance and technical change: A long-term view. African Journal of Science, Technology, Innovation and Development. 2011. № 1. P. 10-35. URL: <https://carlotaperez.org/wp-content/downloads/publications/theoretical-framework/Finance%20and%20Techn%20ch%20in%20AJSTID.pdf>
5. Зубко Г. Шостий технологічний уклад: інфраструктурно-правовий аспект, Підприємство, господарство, право. Адміністративне право і процес. №11. 2019. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/39.pdf>
6. Total global spending on research and development (R&D) from 1996 to 2022. URL: [https://www.statista.com/statistics/1105959/total-research-and-development-spending-worldwide-ppp-usd/#:~:text=Research%20and%20development%20\(R%26D\)%20spending,converted%20for%20purchasing%20power%20parity.](https://www.statista.com/statistics/1105959/total-research-and-development-spending-worldwide-ppp-usd/#:~:text=Research%20and%20development%20(R%26D)%20spending,converted%20for%20purchasing%20power%20parity.)
7. The world's most innovative companies (according to BCG). URL: <https://www.consultancy.uk/news/32425/the-worlds-most-innovative-companies-according-to-bcg>
8. The 2022 EU Industrial R&D Investment Scoreboard <https://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard/2022-eu-industrial-rd-investment-scoreboard>. URL: <https://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard/2022-eu-industrial-rd-investment-scoreboard>